

Ata Mäneli -10/ soňy

Category: Kitapcy,Romanlar,Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Ata Mäneli -10/ soňy * * *

Sakardor birden gozgalaň tapdy. Gulaklaryny keýerdip, gaharly hokrandy.

Agyzdyrygyny ćeýnäp, aýaklary bilen gum peşedi. Salym geçmänkä-de, bir atlynyň oba golaýlap gelýändigini hemmeler gördü.

Ata Mäneliniň terzi bozuldy. Ol yzgytsyz seslendi:

- Gotur, ýollar saklawsyz galypmydy?
- Ýoluň iki tarapyndanam guş uçmaz, serdar.
- Onda bu gelýän atly asmandan indimikä?

Mergen atyny uzakdan tanapdy. Ol pessaý seslendi!

–Serdar, ol ýolagçy-ötegçi däl.

–Kim ol?

–Juma. Zynakäriňogly. Ekin üstünden gelýändir.

–Geliş-ä gaty dyzmaç görünýä. Ol ýakymsyz habary eşidene meňzeýär.

Poladyň göreji köp manyly ýyldyrady.

–Gojugyň howasy belent görünýä-le? – Gotur Juma tarap ümledi.

– Elinde jonnujak pyçak bar ýaly-la? – Nöker tüpeňine ok sürdi. – Serdar, bulançak duýguly jahyly göremde elim gjäberýär. Golaý gelmänkä, tükgerdäýsem nädýä?

–Tagapyl et. Ajaly okdan bolsa suwa gark bolmaz. Gözi ýok ýaly üstüne geler.

Ata Mäneliniň sözleri bir gyrada erkekleriň sözüne goşulyp bilmän duran Dursunyň damarlaryndan ot bolup ýöredi. Zenan ýaşmagyny bir dişledi-de, howsala bilen dillendi:

–Polat kakasy, waý, ýetişewer. Juma jany saklawer. Gany gyzgyndyr oglanyň.

–Ot alyberme. – Polat Dursunyň yüzüne gyňyr garady. – Juma indi gundagly çaga däl. Gezek-nobat berilmese, orta sokulmaz.

Polat kanagatly geplese gepledí welin... Gojugyň ýüreginde ünji ýok däldi. Ol inisiniňgedem häsiýetine ýetikdi. «Ata Mäneli

oba döküldi. Kakaň daşyny gabady» diýen habar Jumanyň ýüregini cişirendir. Gagal adamyň ýüregi cişse, pähim-paýhasy serinden uçar. Nätmeli?

Poladyň beýnisine basym aýdyňlyk aralaşdy. Iňkisi artdy. Kiçi daş baş ýarar. Häzir ölç odunyňtutaşmagy üçin köp zat gerek däldi. Birje ýerliksiz söz ýeterlikdi.

Polat göwnüni bire baglady, Jumany saklamaga topuldy. Emma giçdi. Ýaş ýigit märekä kürsäp giripdi. Ol jylawy goýberdi-de, üzeňňä galdy. Ata Mänelini nyşana aldy. Ýöne, pyçak zyňmaga ýetişmedi.

Mäneliniň mauzeri batly seslendi. Jumanyň atynyň nalyşly haýkylygy, güpürdi, asmana göterilen tot-tozan, agly sesler... Ýer yranyl, Murgabyň asuda kenary sarsgyn aldy.

Mäneliniň atan oky bedewiň çat maňlaýyndan sümüldi. Atyň güýcli bedeni bir düýrügen, ýazylmanam doňup galdy. Juma... Gojugyň bagty çüwdi. Mäneli oňa rehim etdi. Atyny nyşana aldy. Ykbalam gülüp bakdy. At art aýagynyň üstüne çökende, Juma arkan zyňyldy. Ýeňsesi gaty ýere gütüläp degdi. Gözi garaňkyrady. Iňledi. Emma it janly ýigit basym özünü rastlady. Iki elini diräp yranylrap, aýak üstüne galdy.

Dursunokdurylyp bardy-da, oglunu gujaklady.

—Juma jan, guzym. Gyýylma, balam. On iki süňňün abat bolsa, at tapylar.

— Men ondan arymy alaryn. — Juma agzyny köpürjikledip gygyrdy.

— Köşeş, balam, köşeş. Rüstem deprenmäge ýüzümüz ýokdur, balam.

— Ejeň mamla, inim. — Şally arkasyny öýüň gamışyna berdi-de, çommaldy.

— Sen köşeş. Pähim gurar, gahar ýkar.

—Näme? Köşeş, pähim et? — Juma bir ejesiniň, bir agasynyň yüzüne gahar bilen ciňerildi. —Siziňdiýýäniňiz näme? Ya meni bigaýrat saýýaňyzmy?

—Gaýratlyňam pähim etmeli ýeri-pursaty bolýandyr. — Polat Juma tutumly garady. — Ýüzüňe gara çekilse, gaýratlam dymýandyr.

—Biziň ýüzümize gara çeken kim?

— Serdar. — Gotur ýaňsylý ýylgyrdy. —Zynakäriň ogly-ha syrtynyň caňňalaklydygyny bilenok. Bara ot alýa.

Ata Mäneliniňýüz-gözünden ýalyn çabradы:

–Içýan gyssansa öz depesinden çakar diýip eşitmänmidiň?

– Men siz ýaly ygyp ýöreni çakaryn. – Juma elerinigalgalyp haýkyrdы. –Sen gojuklara kzylyk edip bilmersiň.

–Goçak. Ata «goçak» sözünü aýdýanda ýaňsly ýylgyrdы. – Biziň diwan agtaryp, şerigata many berere ýagdaýymyz ýok. Bize sütemhordan zowal sora diýseň, ynjan ýüreklerе melhem et diýseň...

Juma Mäneliniň sözünü gödek böldi:

– Sen tetelli tebibiňmen enesini dula bakdyryн.

«Enesini dula bakdyryн». Bu sözlerdäki zäher Atanyň ýüregine salymyny bermän ornady.

Bedähet nadan adamlaryň awuly sözlerini, gahar-gazabyny giňlik çeýelik bilen ýeňmek, gaýtarmak Ata Mänelä berilmändi. Ol ýamanlygy güýç bilen syndyrmagа endik edipdi. Şonuň üçinem Atanyň gany bada gaýnady. Indi onuň gojuklara berjek jezasyny göz öňüne getirmegem kyndy.

Ata Mäneli mauzerini garbap aldy. Nökerler, gan ysynы alan möjek deýin, galkyndylar: kim egnindäki hataryny düzetse, kim tüpeňine ok sürdi. Mäneli kem-kem üzенňiň üstüne galды,

–Sen güyük, öz eneň dula bakyşyny häzir görersiň. Nagt görersiň. – Ol hemleli gygyrdы. Gotur!

–Gulluk, serdar!

– Şujagaz itiň enesi bilen uýasyny öýe dyk.

Gazaply perman gojuk ähliniň süňönüni gagşatdy.

– We... we... weý, serdar. – Şally demligi gysylan ýaly, boglup gepledі. – Rr... rehim et, in... inim. – Goja ýerinden turup, Mänelä tarap gadam urdy. – Serdar sen nadan jahyl bilen deň bolma. Geçirimli bol. Bir dil bozar, bir dil düzer. Sen düzýänlerden bol, serdar.

–Ata, inim, naçarlara sütem etme. – Polat agasyna goltgy berip gepledі. – Dil-de, gaharda näme diýmez. Sen geçirimliräk bol, serdar.

–Taňrynam unutmawer, han ogul. – Şally birneme özünü dürsedi.

–Onuň alnynda bihasap iş ýokdur.

– Gojuk, menem bir pähim aýdaýyn. – Mäneli Şalla tarap agras garady. –Däli adam Hudaýyň tarhany bolar.

Ata Mäneli Gotura tarap gözüniň agyny köpeldip seretdi. Nöker öz säwligine düşündi. Dursuna guduz it ýaly topuldy. Emma zenanyň goşaryndan tutmaga birbada maý bolmady. Juma onuňdösüne pyçak diredi.

– Çekil! Itden arsyz, eşekden gadyrсыз, haramzada.

Ata Mäneli jynssyz gygyrdy:

– Ur, it ogluny. Depesini oý.

Gazaply permana hajatam ýokdy. Gotur onsuzam öç bilen dem alyp durdy.

Ol bir yza çekiljek ýaly etdi-de, tüpeňiň gundagy bilen Jumanyň çowly eňegine jaýdar ýelmedi.

Urgy güýçlüdi. Gotur oňa ýoňsuz tebigy güýjünem, gany gyzgyn ýigide bolan çensiz ýigrenjinem siňdiripdi. Jumanyň gözünüň öňünde ýiti ýalyn bir çabradы-da söndi. Soň... Soň ýiti agyry ýigidiň ýüregine, beýnisine ornady. Gözüniň öňi garaldy. Ol ýoldan azaşan kör ýaly, iki eli bilen howany sermedi. Entirekledi. Emma aýak üstünde saklanyp bilmedi, bir ýana agyp gitdi.

Dursun zähresi ýarylan ýaly, çirkin gygyrdy:

– Waý, balam. – Ene ýakasyny çäkläp, özünü oglunyň üstüne oklady. – Juma jan, gara bagrym, gözüni açsana, dillensene, balam.

Juma güňleç iňledi.

Ata Mäneli takatsyz ardynamyrady. Iki Nöker Dursuna topuldy. Olar zenany gamak deýin gaýdyryp, gapynyň agzyna gondurdylar. Daşky bosagada Dursunyň aýagy sähelçe wagt ýer galtady. Ol söýäniň ýanynda bir gysym bolup duran ärine ýigrenç bilen garady:

– Näme ýygrylýaň? ýüzüňi sowmaň näme? Ile näme görkezseň, şonam görersiň. Eşidýärmiň, zynakär? Oglumy gana boýan, meň namysymy guma garan seň haram nebsiňdir. It gylygyňdyr.

Dursun gaýdyp äriniňýüzüne seretmedi. Ol gerdenini ýazyp, dikeldi, Ata Mänelä hykaratly garady:

– Batyr ýigit, men boýasy synan aýal. Ölümé-de kaýyl men. Bolmanda-da bu günki ryswaçylykdan soň, ömürde tagam-gadyr galmas. Bir dileğim bar: ogul-gyzyma sütem etme. Enäniň, näletine galma, serdar.

– Sen öz agyraň ýeriňi tutduň. Öz balany gorakladyň. Hallygözeliniň enesem özüň ýaly hamrak enedir. Ol balasyny gaýdyp görmez.

Dursun ýüregine neşter sünjülen dek tisgindi. Zenan nökerleriň deprenerine garaşmady. Bosagadan özi ätledi.

Doýduk häliden bäri gapynyň tutusyna bukulyp durdy. Ol Dursunyň öye gireniňi görüp, atylyp çykdy.

–Eý, Taňrym! Bi adam öz gazabyndan lezzet alýarmyka? Muňa öňki eden sütemi az ýaly-la? –Doýdugyň sesinde agy gatanjy bardy. – Indi näme etsem hyály barka? – Zenan ärine soragly garady. Polat uýatly adam dek başyny aşak saldy. Doýduk Mäneliniň eýmenç niýete ýugrulandygyny aňdy. Ol ot çirkizilen ýaly bagyrdy.

–Waý, Polat! Heý, sizde gaýrat ýokmy? Siz beýle masgaraçylykdan soň, nädip başyňza telpek geýjek? Nädip il ýüzüne çykjak? Ol Dursuny nökerlerine... Waý, il-güney! Beýle sütem eder ýaly, Dursunyň ýazygy näme? Hallygözelideryanyňdüýbüne iteren olmy näme? Polat, sen erkekmi bir?

–Bes, samsyk heley. Meň erkekligimi şu wagta çenli duýmadyňmy? Doýduk dilini dişledi. Ol äriniň beýnisiniň gyzandygyny aňdy. Zenanyň endamy jümsüldäp gitdi. Gazap öňe düşende adamyň ätlemejek serhedi barmy näme?

Doýduk gapdalyndaky öye tarap gotinjekledi. Polat azmly gygyrdy:

–Dur, gitme, ganjyk. Men erkekligimi gör. –Ata Mäneliniň atynyň jylawyndan ýapyşdy. – Serdar, sen mertlik et. Maňa-da tüpeň ber. Atyşaly. Başym dik bolsa, sen nökeriň eli Dursuna uzamaz.

–Polat, men seň ganyňa galmaýyn. – Mäneli Gotura eli bilen yşarat etdi. –Poladyňelini arkasyna daň-da, öye dyk. Ol indi Doýduga tarap ümledi. – Ol gagyldap duran gorganam bile dykyň. Perman sessiz-üýnsüz amal edildi.

Şally halsyz adam dek, iki egninden dem alyp durdy. Ruhysarsdyn onuň tenindäki janly damary gysypdy. Ol ne gepläp bilýärди, ne-de gymyldap.

Juma ejirli ýuwdundy, iňledi. Ol kynlyk bilen huşuna gelýärди. Gözleri szüslip, açylypdy. Emma durlanmandy. Oňa adamlaryň

göwresi salgym atyp görünüärdi. Cişen, gyşaran erninden al gan syrygyp, guma bulaşan köýnegine siňärdi.

Ata Mäneliniň ýene bir permany amal edildi: ataly-ogluň hersini öyün bir söyesine ýapladylar. Olaryň yüzleri öyün törüne bakýardy.

Dursun öz üstüne abanan sütemiduýýardy. Ony namys, aýdyp-diýip bolmajak gahar-gazap örteýärdi. Zenanyň indi ýagty ýalançyda ýalňyz arzuwy bardy: gyzynyň goşaryndan tutulmasa bes. Ter gunça soldurylmasa, zenan öz sütemhoryna-da gahar etjek däldi. Indi nobat Göwheriňkidi. Ol Polat bilen Doýdugyň salynan öýünde tärime gysylyp durdy. Gotur gyzyň gabat garşysynda saklandy. Wagşyýana ýylgyrdy:

—Hany, gel. Gorkma, gojuk gumrusy, gorkma. Goturyň eli gyza tarap uzady. Polat saklanypbilmedi:

— A-how, nöker. Ol bir gyz maşgala ahyryn. Utanaňokmy?
— Päli azany utanç-haýa saklamaz. Ony är kişiniň gazaby-gaýraty saklar. — Doýduk ärine alarylyp seretdi. Olaryň hiç birem gojuklara berilmändir.

Polat it ýaly jabjyndy:

—Lal bolsana. Ganjyk deýin çyňsap durma-da.

—Köpek guýrugyny ýamzyna gyssa, ganjyga başga näme alaç galýar? — Zenan gyňajynyň ujy bilen ýaşaran gözlerini syldy. Göwher Goturyň elinden sypjak bolmady. Uýatly gyzy başga dert, başga alada horlaýardy: boş eli bilen aý ýaly yüzünü, ýörände, towsaklaýan göwsüni gezekli-gezegine penalaýardy.

Dursun gyzyny öyün ortasynda bagryna basdy:

—Gel, sonam, gel.

Göwheriň göwresi ädim etdirmejek bolýardy. Gyz daljygyp-daljygyp dem aldy. Ýarym-ýaş gözlerini ýumup, kellesini ejesiniň gerdenine ýaplady horkuldap aglady.

— Goý, günçam, goý. — Ene gyzynyň arkasyny sypady. — Alla keremdir. Özi gorar. Goý, geregim.

Göwher köşeşmedi. Gyz ýüregine nalamaga sebäp ýok däldi...

— Serdar, ýüregimdäki lowlan duran ody söndüreýin. — Tolgunmakdan ýaňa Mergeniň dodaklary titredi. — Rugsat ber, serdar.

— Ar ýerine salynmasa, ýürektdäki ot ölçmez. Öz-özünden tutaşar

durar. – Ata Mäneli sus seslendi.– Gir, ýüregiňe sowuk suw ur. Mergen bosagadan böküp girdi.

Şally gojugyň mazasy gaçdy. Onuň könelişen gözleri nemlendi:

– Ata serdar, sana abraý-iman gerek dälmi? Etjek bolýan işiň-ä gabahatdyr öz-ä.

– Durdy gojuk haýyr iş gaýyrdymy? – Mäneli gojanyň yüzüne dözümlü garady. – Ogrynyň elini çapan adamy, ata-baba ýazgarýan ýok. Zynakäre berlen jeza üçinem il-gün yüzünü çytmaň. Alkyş okar. Men gazabymy eşiden zynakäriň gaýdyp, haram damary gymyldamaz.

– Dilimiň gysgadygyny bilyän. Şonda-da, sen mertlik et. Ýaragyň maňa ber. Durdyny öz elim bilen ataýyn. Iki sany garawsyz naçary nökerleriňe çekeletmeseň bolany.

– Gojuk, äht etdim men. Ähtden dänmek maňa berilmändir. – Mäneli sabyrsyz gygyrdu. – Mergen...

Dursun ýangynly gepledii:

– Sen, hanym, on ýedi ýyl meň elimden duz iýdiň. Şony unudan-a dälsiň-dä?

– Minnet edýäňmi, ýeňne? – Mergen sagdyn seslendi. – Beren duzuň üçin meň namysymtalap edýäňmi? Seň gyzyň goltugyňda Hallygözel bolsa derýaň goýnunda. Ony eýýäm unudaýdyňmy?

Mana sütem edeniň bilen Hallygözel direlermikä?

– Gepi uzaltma. Hany aýt. Özüňden başlaýynmy ýa terje gyzyňdan?

– Näme? – Dursun Göwheri odugyp bagryna basdy.

Mergen guşagyny çözdi. Dursun batragy gahar bilen yzyna serpikdirip bilmejegini aňdy. Göwheri öýüň törüne bakan itdi. Özi batraga tarap süýşdi. Köýneginiň etegini ýokary gösterdi. Göwher ejesiniň çyzgananyny görüp, iki eli bilen yüzünü tutdy.

Çirkin gygyrdu:

– Waý, eje. Beýtme, eje.

– Balam, goý. Bu adamlaryň ýürekleri daşa dönüpdir. Seň nalyşyň, gözýaşyň daşy eretmez. Özüni kiçeltme, gyzym. – Zenan köýnegini çermäp göbeginden geçirdi. – Är bolsaň, menden başla. Bigünä gyz bilen işiň bolmasyn. Gel, hanym.

Dursunyň öz hasaby-tamasy bardy: köýneginiň etegini çermäp duran aýaly görse, Mergen utanar, haýgar öýdýärde.

Mergen haýkmady. Dogrusy namys ody ony öz ygtyýaryna goýmady. Ol zenanyň alaça köýnegini gazap bilen kellesine büredi. Onuň gasyn bezän garnyny, terligini ýitiren göwüslerini biparh synlady. Soňra düýnki bikesini garsa gujaklady-da, gülli keçäniň üstüne ýykdy. Aýylganç tomaşa başlandy..

Öýüň töründe ejirli hykgyldy kem-kemden güýçlendi. Durdy gojuk gaharly silkindi. Emma gozganmaga, gymyldamaga ýetişmedi. Gotur onuň döşüne tüpeňiniň nilini diredi. Durdy gözlerini ýumdy. Maňlaýyny öýüň söýesine urdy.

Dyza çökdi, ýalbardy:

- Serdar, at meni. Mundan artyk depeleme, kiçeltme. At meni.
- Gojuk, gurt alnyna gelen. it alnyna-da gelýändir. Seret. Tomaşa et. Düýn senem erkeklik gaýratyňa guwanansyň. Bu gün... batragyň gezegi.
- Serdar, gurbanyň bolaýyn. At meni. Mundan artyk gynama. Kiçeltme.
- Sen özüňi naçar gelne el uraňda kiçeldensiň. Diňle, gojuk. Aýalyň hykgyldysy azaldy-la? Ol seň günäni ýuwup bolaýdymyka?
- Bolýa-da, galtaman. – Durdy möjegiňki dek lowlap ýanýan gözlerini Mänelä dikdi. – Diri galsam, ajalyň meň elimdendir. Şally egninden basylan dek aşak çöküpdi. Onuň bokurdagynda bir zat yzly-yzyna bulkuldaýardy.

Goja gözýasyny ýuwudýardy.

Juma iňläp, yranjyrap durdy. Şally ejizlän, iki bükülip oturyşyna ýaş ýigidi bagtly saýdy:

- Wah, akyl-huş meni terk eden bolsa, gowy bolardy.– Ol gussaly dem aldy. Gabahat işi görmezdim. Çäresizlikden kiçelmezdim.

Ejesiniň ýalanaç tenini gorende, Göwheriň haýýaty göçdi. Gyz geçi kimin lägirdi. Onuň ýürek diliji sesi gojuk barynyň depe saçyny üýşürdi. Olar bir-biriniň ýüzüne bakyp bilmän, yüzlerini kese-kese sowdular.

Dursun ýatan ýerinden Mergeniň döşünden itdi. Ýigit gozganmady. Zenan bagry-giryán bolup gygyrdy:

- Gaç, Göwher jan! Gaç. Gözüň gören ýerine gaç. Özüňiderýa at. Ölseňem perişde kimin pæk öl, gyzym...

Enäniň soňky sözleri gyzyň erkini oýardy. «Pæk ölmeli»! Ine,

ýol, ine, çykalga. Göwher ýaýdanmadý. Bir towsanda bosagadan atylyp çykdy. Gotur gyzyň yzyndan kowmaga synanyşdy. Emma Ata Mäneli ony ýşarat bilen saklady. Gyz bolsa, gurduň agzyndan sypan keýik owlagy dek, derýanyň kenaryna atylyp çykdy. Ol säginmedi. Bir demde özünü derýanyň goltugyna oklady. Gojuklar ýeňillik bilen dem aldylar: gyz gark bolmaz. Ol oglanlardan ezber yüzýärdi...

Mergen bosagadan bir gez beýgelip ätledi. Onuň ýagyrnysy öl suwdy. Emma nepesi durudy.

Nökerler Mergene tarap ümlesip, bir-birleri bilen pyşyrdasýardylar. Ol pyşyrdylar batragy beýgeldýärdi.

Mäneli Mergene gülümjiräp garady:

- Ýüregiňe sowuk suw urdyňmy?
- Kemiňi goýan däldirin, serdar.
- Zaluwat, öz bikesini dula bakdyraý-dow. –Gotur Mergeniň çignine bälçiräp kakdy. – 0ň gujagy sowan-a däldir-dä?
- Indi onuň bedeninden howur ölçmez. Öz-özünden tutasar-da, alawlar durar.

Namys ody tutasyp, ýigrenç aňa, ýürege eýelik edende, ynsan ynsanlyk ýüzünü ýitirýär: utaýaç-haýadan, ynsapdan-şepagatdan jyda düşýär.

Adam, hernä, akyl-paýhasdan kesilmesin, ylaýym!

Ata Mäneli üzeňňä galды:

- Zynakäri gapynyň söyesine ýaplan.

Durdy gojugy söýä dirediler. Onuň iň soňky gören zady Mäneliniň mauzeriniň nili boldy,

– Atyň! – Mäneli gazaply gygyrdy. – Tüpeňiniz boşayańca atyň.

Ata Mäneli yzly-yzyna baş gezek atdy. Gyzgyn gülläniň bäsiseм Durdynyň čüri maňlaýyndan sümüldi. Gojugyň kelleçanagy pytrady. Ganbilengatyşylan beýni öýüň gamışyna syçrady.

Nökerlerem ok gaýgyrmadylar...

Şally oturan ýerinden turjak bolup, telim sapar gobsundy. Bili galmary. Goja iki elini ýere diräp, emedekledi. Ýone, gapynyňagzyna baranda, garrynyňiňsoňkyja ysgyny gaçdy: onuň öňünde owlup, tike-tike bolanjesediňsudury ýatyrdy.

– Ah, dogan. – Şally maňlaýyny ýere goýdy. – Saňa adam şekilli ölmegem miýesser etmedi. Agaň-a ýakdyň-da, gitdiň. Abyrsyz

masgaraçylygy men gerdenim göterermikä?
Şally bagryny ýere oýkap ýatyşyna ysgynsyzsamraýardy:
– Eý, Taňrym! Beýle-de bir gazap, beýle-de bir ýowuz kysmat bolar eken. – Şally dikeliп oturdy. Töweregine agyr, näletli nazar saldy. – Asman näme üçin aşak inenok? Ýer näme üçin çöwrülenok? Şemalam öwsüp dur. Heý, pany dünýä! Sen biwepa göwsüňde adamyň derdine ýanjak, aglajak, onuň bilen göwündes gopjak barmyka?

Şallynyň agzyndan çykýan üzlem-saplam sözler, hiç kimiň gulagyna ilenokdy. Ýogsam, Poladam, Doýdugam onuň gapdalynda yüzlerini asyşyp otyrdylar.

Dursun henizem öýüň töründe süýnüp ýatyrdy ol jansyz jesede çalym edýärdi. Ne aglaýardy, ne gymylldaýardy. Ajy aýnalma heniz öňdedi. Ýöne duýgynyň-huşuň doňunyň çözülenine gojuk bary öküner.

Aý aýlanar, ýyllar dolanar. Emma olar ýedi ýadyň ýüzüne seredip bilmän örтenerler. Käte bir-birleriniň yüzlerine garap bilmänem, ezýet baryny çekerler. Ile-güne çykmaزلar. Olara dagdan kölege, derýadan suw ýetmejek ýaly bolar durar.

Daragta dil bitsedi. Onda gojuklaryň bagy dünýäde iň hasratly hekaýaty dörederdi.

Daragtlar, daglar-daşlar dymsalar, hasratly hekaýatlary döretmek adamlaryň paýyna düşýär-dä!

Dekabr aýy, 1992-nji ýyl.

Ikinji kitabyň birinji bölümünüň soňy.

* * *

MÄHREM HEM EZIZ YÜREK BILEN TÄZE DUŞUŞYK

Redaktoryň sözsoňusy

Ine, Garaşsyz Türkmenistanmyzyň garaşsyz edebiýatynyň janköýer okyjylary iňlisleriň Aýweigosy ýaly, gürjüleriň Data Tutaşhiýasy ýaly mährem hem ýowuz ýürekli gahryman Ata Mäneli bilen ýene duşuşdylar. Türkmen kyssasyna soňraky döwürlerde gelip goşulan alym ýazyjy Amanmyrat Şakulyýew 1991-nji ýylда

okyjylaryň göwün çözgüdine hödürlän «Ata Mäneli» romanynyň Ikinji kitabynyň birinji bölüminiň öz okyjylarynyň kesgidine we – suduryna täzeden hödürledi.

Men bu romany birneme tolgunç bilen redaktilemäge girişdim. Çünkü, romanyň başky kitabyny ussat ýazyjy dostum Amanny Ataýew redaktirläpdi. Men, eýsem, Amanny neresse ýaly awtora talapkär, sünnä, eseriň many-mazmunyýetine hüsgär redaktor – rejeleýji bolup bilermikäm? Bu baradakykesgide gelmegi men okyjylaryň özüne goýýaryn, ýöne, romanyň täze kitabyny üns elegimden geçirenimde awtora zyýan bermezlige-hä çalyşdym.

«Ata Mäneli» romanynyň täze kitaby juda ýowuz waka barada söhbet gurýar. Ar-Namys, Maşgala abatlygy, Ynsan mertebesi, Aýal-Gyzlarymyzyň mukaddesligi ýaly türkmen halkyna juda gadymdan mälîm, juda möhüm meselelere ýowuz darap geçýän bu eser okyjylary gümansyz oýlandyrar. Romanda hut oýlandyrjak ahwalatlar barada batyrgaýlykbilen, şol bir wagtyň özünde-de, örän eserdeňlik bilen, uly medeniýet bilen söz açylýar. Wakalaryň ortasynda Päklik, Haramylyk, Namys, Bigaýratlyk diýen ýaly ynsanyýet üçin juda irnik häsiýetler pelpelläp dursa-da, awtor ahwalatlardan uly ussatlyk bilen baş alyp çykýar. Awtor bu babatda juda dogry hem ýeke-täkbolmaly ýoly saýlaw alypdyr: ol wakalary jikme-jik beýan edýär, a çözgüdi welin... biziň özümize goýýar. «Ata Mäneli bilen, onuň töweregibilen, ine, şeýleräk wakalar-ha bolupdyr. Men şony beýan kyldym, manyny özüň al, netijäni özüňçykar, gardaş!»diýýär. Dogry pikir.

Biziň başymyzyň, ojagymyzyň penasy, dillermiziň senasy Aýal, Gyz babatda gürrüň açansoň, romanyň şu kitaby juda döwrebapýaňlanýar. Dogrusyny dogry aýtmak gerek, durmuşymyzda bu babatda hazır käbir säwlikler, nogsanlyklar hem ýokdäl. Muny Merhemetli Prezidentimiziň telewideniye boýunça bir çykyşynda:

«Ar-namys» diýlende men gelin-gyzlarymyzyň bidüzgüncilik edýänlerini, ýoldan çykyp, maşgalada agzalalyk döredýänlerini göz öňündetutaryn. ...Jemgyýet şol adamlary ýazgarmaly, jemgyýet şol adamlarda utanç döredip, ar-namys, milli duýgulary dikeltmeli...» diýip, janygyp aýdan sözleri hemdoly subut edýär.

Ine, şu mesele babatynda-da romandöwrümiziň sesine öz mynasyp sesinigoşar. Türkmen halkynyň Aýna, Uzuk, Zyba ýaly pæk, arassa göwünli edebi gahrymanlarynyň – sejdegähleriniň üstüne şu romandan soň Hallygözel hemgoşuldy. Men muňa pugta ynanamsoň aýdýaryn. Şol gahrymanlar, şol pákize gelin-gyzlar ýaly, Hallygözel biçärä gelin hem «Ata Manelini» bir okan okyjynyň gözüniň öňündenömürlik gitmez.

Bu ussatlykdan nyşan.

Ata Maneli obrazyny, hoşniýetli galtaman obrazyny türkmen edebiýatynda ilkinji bolup dién ýaly getiren ýazyjy Amanmyrat Şakulyýew gollaryny çyzgap işleýär. Şol başlan obrazyny dolulygyna, başy-aýagy, ähli gapma-garşylyklarybilenokyja ýetirmegiňüstünde gijesinigündizedip, üstümüzdäki ýylyň başyndan pensiýa çykyp, eline kagyz-galam alan mahaly iş otagyna hatda, jan ýaly agtyklaryny hem goýbermän, gapyny içinden gulplap işleýär. Romanyň birinji kitaby ýurdumyaza ýaýrangoň, oňa gazetleriň, žurnallaryň üsti bilen, hatlar arkaly, dürli duşuşyklarda, gürrüňdeşliklerde birtopar bellikler, hoşniýetli arzuwlar aýdyldy, käbir faktlar salgy berildi. Awtor şol arzuwlary, bellikleridoly öwrenip, bişirip, özleşdirip, özuniň fantaziýa eleginden ymykly geçirip, eseriň dowamynyň üstünde işleýär. Ol geljekde, nesip bolsa, ähli faktlary ýenebir gezek öwrenip, işläp, syntgylap-sozup, romany okyjysyna tutuşlygyna hem hödürlemekçi. Göwrüm babatda ýassyga gaýra dur diýjek şol kitap, saglyk bolsa, bize gowja sowgat bolar.

Men roman babatynda öwgi ýa-da tankydy nazaryýet ýöretmekden bilgesleýinsaklanýaryn. Sebäbi, biziň kyssadan ýagşy baş çykarýan, okap-ýazyp bilyän, gazete, žurnala pikirini iberip bilýän okyjylarymyz bar. Olar täze kitap barada hem şeýderler diýip umyt edýärin. Bu awtor üçin gowy goltgy bolar, hemaýat bolar.

Amannazar AŞYR, ýazyjy.

aprel, 1994 ý. Romanlar